

Kontrollkäik Puiatu Erikooli 22. novembril 2007

KOKKUVÕTE

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid Puiatu Erikooli omal initsiatiivil 22.11.2007.a.

Puiatu Erikool on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav riigi põhikool kasvatare eritingimusi vajavatele noortele. Kooli õppekeel on eesti keel. Puiatu Erikooli saadetakse õpilane alaealise mõjutusvahendite seaduse § 6 lg 1 kohaselt alaealiste komisjoni taotlusel tehtud kohtumääruse alusel.

Kontrollimise hetkel oli kooli nimekirjas 33 õpilast, kellest koolis viibis 22 ja koolis ei viibinud 11. Puuduvast 11 õpilasest viibis 3 vahi all ning 8 õpilast olid koolist omavoliliselt lahkunud. 2006/2007. õppeaastal õppis Puiatu Erikoolis 62 õpilast ja 2005/2006. õppeaastal 68 õpilast.

Õiguskantsler kontrollis Puiatu Erikooli viimati 28.10.2003.a. Nimetatud kontrollkäigu läbiviimise ajal olid erikooli suunamisel tekkinud järjekorrad, kuna koolil ei olnud võimalik kõiki õpilasi vastu võtta. 2003.a. oli tõsiseks probleemiks muutunud koolivägivald, mis oli omakorda tingitud vanglakogemusega noorte saabumisest kooli. Kooli eraldusruumi kasutati karistuslikul eesmärgil ning eraldusruumi seisund ei vastanud tervisekaitse nõuetele. 2003.a. teostatud kontrollkäigu tulemusena tegi õiguskantsler Haridus- ja Teadusministeeriumile ettepaneku teostada kooli tegevuse üle senisest tõhusamat järelevalvet ning analüüsida õiguslikus regulatsioonis esinevaid puudusi.

(2) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid, kuidas kasutatakse kooli eraldusruumi (3.1.), milliseid mõjutusvahendeid kasutati õpilaste suhtes (3.2.), kuidas oli korraldatud laste suhtlemine lähedastega (3.3.), kas kooli dokumentatsioon vastas nõuetele (3.4.), kas koolis järgiti tervisekaitsenõudeid (3.5.), kuidas oli tagatud õpilaste õigused tervise kaitsele (3.6.), kuidas oli tagatud erikoolis õppivate asenduskodu laste õiguste kaitse (3.7.), millest oli tingitud õpilaste vähenenud arv koolis (3.8.) ning milline oli õpilaste toimetulek pärast erikoolist lahkumist (3.9.).

(3.1.) Eraldusruumi kasutamine koolis

Puiatu Erikoolis on kolm eraldusruumi, mida erikooli esindajate sõnul karistuslikul eesmärgil ei kasutata. Samas nähtus eraldusruumi registreerimisraamatust, et kõik eraldusruumi paigutatud õpilased viibisid seal kehtivate õigusaktide kohaselt maksimaalselt lubatud ajavahemiku ehk 24 tundi. Mitmeid õpilasi oli eraldusruumi paigutatud korduvalt.

Puiatu Erikooli õpilaste sõnul kasutati eraldusruumi endiselt karistuslikul eesmärgil. Reeglina paigutati koolist omavoliliselt lahkunud ja tabatud õpilane karistuseks eraldusruumi 24 tunniks.

Alaealise mõjutusvahendite seaduse § 6² lg 1 sätestab, et eraldusruumi võib erikooli õpilase paigutada kuni 24 tunniks vaid rahunemiseks. Vastavalt § 6² lõikele 2 võib õpilase paigutada eraldusruumi rahunemiseks siis, kui on otsene oht enesevigastuseks või vägivallaks teiste

isikute suhtes ning kui suusõnaline rahustamine ei ole osutunud küllaldaseks. Seega ei saa eraldusruumi kasutada karistuslikul eesmärgil.

Kooskõlas alaealise mõjutusvahendi seaduse § 6² lõikega 7 peab eraldusruumi paigutatud õpilane olema koolitöötaja pideva järelevalve all. Pideva järelevalve eesmärgiks on tagada lapse turvalisus, muuhulgas näiteks selleks, et afektiseisundis õpilase tervislik seisund oleks pidevalt jälgitud. Kontrollimisel selgus, et Puiatu Erikooli eraldusruumi olid paigutatud ämbrid, kuivõrd realselt õpilased koolitöötaja pideva järelevalve all ei viibinud ega ka saanud alati vajadusel tualetti külastada. Tualetti külastati kindlatel kellaaegadel, samuti toimetati õpilasi eraldusruumist välja lõunatama. Kuivõrd õpilasi viidi eraldusruumist välja lõunatama, siis võib järeldada, et eraldusruumi ei kasutatud mitte õpilase rahustamiseks, vaid muudel eesmärkidel, kuna õpilased olid lõunatama minekuks piisavalt rahunenud.

Seega ei toimunud Puiatu Erikoolis eraldusruumi kasutamine kooskõlas seadusega.

Õiguskantsler tegi Puiatu Erikooli direktorile ettepaneku lõpetada viivitamatult eraldusruumi kasutamine karistuslikel eesmärkidel. Eraldusruumi kasutamine on lubatud vaid selgelt seaduses sätestatud juhtudel ning õpilaste paigutamisel eraldusruumi tuleb tagada nende viibimine pideva järelevalve all.

(3.2.) Mõjutusvahendite kasutamine koolis

Puiatu Erikoolis õpilaste suhtes kohaldatavad mõjutusvahendid olid reguleeritud kooli direktori käskkirjaga kinnitatud sisekorraeeskirjade 7. peatükis. Karistuslike mõjutusvahenditena nägid sisekorraeeskirjad muuhulgas ette ühiskasuliku töö määramist ning koolile või kaasõpilasele (-inimesele) tekitatud materiaalse kahju hüvitamist õpilase või lapsevanema poolt.

Eestis kehtivad õigusaktid ei võimalda karistuslikul eesmärgil erikooli poolt ühiskasuliku töö määramist õpilasele. Alaealise mõjutusvahendite seaduse § 3 lõikes 1 on küll üldkasuliku töö määramine üheks alaealise suhtes kohaldatavaks mõjutusvahendiks, kuid kooskõlas sama seaduse §-ga 5 võib üldkasulikkude tööd määrata alaealisele vaid 10-50 tunniks alaealise enda nõusolekul tööst ja õppimisest vabal ajal. Üldkasuliku töö kui mõjutusvahendi kohaldamise õigus on alaealiste komisjonil. Seega ei saanud erikool oma õpilasele karistuslikul eesmärgil ühiskasulikkude tööd määrata.

Kahju hüvitamine ei saanud samuti kujutada endast karistuslikku meedet, kuna kahju hüvitamise kohustus tekib tsiviilõiguslikult igal isikul, kes kahju tekitab. Alaealiste poolt tekitatud kahju eest vastutavad võlaõigusseaduse alusel nende vanemad ja eestkostjad. Tekitatud kahju tuleb õigusaktide kohaselt hüvitada sõltumata sellest, millist karistusliku meedet õpilase suhtes erikool kohaldab.

Lisaks eeltoodule märkisid Puiatu Erikooli õpilased, et nende kohustuseks on lisaks oma toa koristamisele ka koridoride, klassiruumide ning tualettide pesemine. Sotsiaalministri 29. augusti 2003.a. määrusega nr 109 kehtestatud "Tervisekaitsenõuded koolidele" § 10 lg 4 sätestab, et õpilasi ei tohi rakendada tualettruumide puhastamisel ning põrandate, valgustite ja akende pesemisel. Nimetatud määruse § 1 lg 2 näeb küll ette, et määrust kohaldatakse koolitusloa alusel tegutsevate koolide suhtes, kuid sotsiaalminister ei ole eraldi määrusega reguleerinud tervisekaitsenõuete kehtestamist erikoolidele (millised ei tegutse koolitusloa alusel), mistõttu tuleb riigikoolidele analoogia alusel kohaldada sama sotsiaalministri määrust.

Ükski teine õigusakt ei sätesta, et erikoolide õpilasi võiks erinevalt tavakoolide õpilastest kohustada pesema põrandaid ning puhastama tualette.

Puiatu Erikooli õpilased selgitasid, et koolist omavoliliselt lahkunud ja tabatud õpilasi ei lasta karistuseks värskesse õhku ligikaudu ühe kuu jooksul pärast tabamist. Vastavat mõjutusvahendit ei näinud ette Puiatu Erikooli sisekord. Vastava mõjutusvahendi kasutamine ei olnud kooskõlas kehtivate õigusaktidega ning oli vastuolus laste õigustega, kuna selline karistamine võis mõjuda negatiivselt laste tervislikule seisundile.

Õiguskantsler tegi eeltoodust lähtudes Puiatu Erikooli direktorile **ettepaneku mitte kohaldada õpilaste suhtes mõjutusvahendina üldkasuliku töö määramist, tekitatud kahju hüvitamist või teatud ajavahemiku jooksul värskes õhus viibimise keelamist. Ühtlasi soovitas õiguskantsler koolil mitte kasutada õpilaste kooliruumide põrandate pesemisel ja tualettide puhastamisel.**

Õiguskantsler pöördus **märgukirjaga sotsiaalministrile poole, selgitades ministrile vajadust muuta või täiendada ministri 29. augusti 2003.a. määrust nr 109 „Tervisekaitseõhured koolidele“. Rahvatervise seaduse § 8 lg 2 p 6 kohaselt on sotsiaalminister kohustatud kehtestama tervisekaitse õigusaktid kõikide koolide suhtes.**

(3.3.) Suhtlemine lähedastega

Kontrollimisel selgus, et Puiatu Erikooli õpilaste võimalused suhelda telefoni või Interneti teel oma lähedastega olid piiratud.

Õpilased võisid oma lähedastele helistada vaid üks kord nädalas. Õpilane helistas isikliku telefonikaardiga koolis paiknevast taksofonist rühmakasvatava teadmisel ja turvatöötaja juuresolekul. Puiatu Erikooli esindajate sõnul turvatöötaja kõne sisu pealt ei kuulanud. Telefonikõnede piiramist aga teostati õpilaste turvalisuse tagamise eesmärgil, kuna õpilased võisid telefoni teel endale kedagi järele kutsuda koolist omavoliliselt lahkumiseks või paluda kellelgi tuua suitsu vms keelatud esemeid ja aineid.

Puiatu Erikooli õpilaste sõnul oli väljahelistamiseks ette nähtud aeg liialt lühike, kuna terve klassi või rühma peale anti väljahelistamiseks aega vaid üks tund. Vanematel oli oma lastele lubatud helistaad kaks korda nädalas kindlatel kellaaegadel.

Interneti kasutamist võimaldati ergutusvahendina kuni üheks tunniks korraga. Igaks kasutamiskorraks pidi õpilane võtma allkirjad kõikidelt õpetajatelt.

Alaealise mõjutusvahendite seadus ei võimalda erikoolil piirata õpilase telefoni või muul teel toimuvat suhtlemist lähedastega. Alaealise mõjutusvahendite seaduse § 6¹ lg 4 sätestab, et kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli direktoril ning teistel töötajatel ei ole õigust kontrollida õpilase kirjavahetuse ja telefoni või muude üldkasutatavate sidekanalitega edastatavate sõnumite sisu.

Suhtlemine lähedastega võib kaasa aidata õpilase arengule ja aitab säilitada ning tugevdada sidet lapse ja vanemate vahel. Seaduslikku alust telefoni teel suhtlemise piiramiseks ei ole. Piirangud telefoni teel toimuvale suhtlemisele olid Puiatu Erikoolis seatud ühest küljest administratiivsetest raskustest tingituna (iga õpilase eraldi toimetamine telefoni juurde olevat

olnud keerukas) ning teisalt soovist järgida edastatavate sõnumite sisu. Sõnumite sisu järgimiseks puudus alus, mistõttu telefonikõnede tegemise puhul ei oleks turvatöötaja pidanud pealt kuulama edastatud sõnumite sisu. Turvalisuse kaalutlustel oleks olnud võimalik asendada sõnumite sisu pealtkuulamine saabuvate kõnede registreerimisega. Õpilaste helistamisega seotud administratiivsed raskused oleksid olnud ületatavad täiendavate helistamisvõimaluste (näiteks taksofonide paigaldamine rühmaruumidesse) loomisega.

Arvestades eeltoodut, **soovitas õiguskantsler Puiatu Erikooli direktoril piirata senisest vähem õpilaste võimalusi suhtlemiseks lähedastega, laiendades suhtlemisvõimalusi vajadusel läbi täiendavate tehniliste meetmete rakendamise.**

(3.4.) Erikooli dokumentatsiooni vastavus nõuetele

Kontrollimisel selgus, et Puiatu Erikoolil puudus nõuetekohaselt kinnitatud arengukava. Puiatu Erikooli selgituste kohaselt oli arengukava esitatud läbivaatamiseks Haridus- ja Teadusministeeriumile.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (edaspidi: PGS) § 3¹ lg 1 sätestab, et kooli järjepideva arengu tagamiseks koostab kool koostöös hoolekoguga ehk riigikooli puhul kooli nõukoguga ja õppenõukoguga kooli arengukava. Arengukava kinnitamise korra peab kooskõlas PGS § 3¹ lg 3 kehtestama kooli pidaja.

Haridus- ja Teadusministeerium ei olnud kehtestanud arengukava kinnitamise korda, mistõttu oli ka Puiatu Erikooli arengukava kinnitamata.

Arengukava kinnitamata jätmine oli otseselt tingitud asjaolust, et Haridus- ja Teadusministeerium oli juba mitme viimase aasta jooksul kavandanud Eesti erikoolide reformi, kuid õigusakte reformide läbiviimiseks ei olnud kontrollkäigu läbiviimise ajaks välja töötatud.

Õiguskantsler on varasemate Tapa Erikoolis, Puiatu Erikoolis ja Kaagvere Erikoolis läbi viidud kontrollkäikude tulemusena teinud korduvalt Haridus- ja Teadusministeeriumile ettepanekuid täiendada erikoolide tegevust puuduvat seadusandlikku regulatsiooni ning tagada koolide arengukavade kinnitamine. Näiteks juhtis õiguskantsler ministri tähelepanu vajadusele kinnitada Kaagvere Erikooli arengukava juba 2003.a. ning sama ettepanekut oli õiguskantsler sunnitud kordama 17.01.2007.a. ministeeriumile esitatud märgukirjas.

16.02.2007.a. ülalmärgitud märgukirjale saadetud vastuses selgitas Haridus- ja Teadusminister, et kõigi erikoolide uued põhimäärused kinnitatakse ministri poolt hiljemalt 2007.a. märtsis, kuid vaatamata antud kinnitusele ei olnud Puiatu Erikooli ega teiste erikoolide uusi põhimäärusi kinnitatud.

19.03.2007.a. toimus Tapa Erikoolis erikoolide reformimise teemaatikale pühendatud ümarlaud. Ümarlaul kinnitas Haridus- ja Teadusministeeriumi esindaja, et 2006.a. moodustati ministeeriumi sisene tööühm erikoolide arenguvajaduste kava koostamiseks. 2006.a. lõpul koostati dokument „Kontseptuaalsed alused” erikoolide tegevuse reformimiseks. Vaatamata eeltoodule ei olnud Haridus- ja Teadusministeerium erikoolide tegevust reguleerivate õigusaktide eelnõusid kontrollkäigu toimumise ajaks välja töötanud.

Lapse õiguste konventsiooni (edaspidi: LÕK) artikkel 3 lg 1 sätestab, et igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes sotsiaalhoolekandeametuste, kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt tuleb esikohale seada lapse huvid. Konventsiooni osalisriigid peavad kooskõlas LÕK artikliga 4 kasutusele võtma kõik vastavad seadusandlikud, administratiivsed ja teised abinõud, tagamaks konventsioonis tunnustatud õiguste täitmist. Vastavalt LÕK artikkel 28 lõikele 1 tunnustavad osalisriigid lapse õigust arengule ning seoses sellega rakendavad meetmeid, mis tagavad korrapärase koolikohustuse täitmise ja koolist väljalangevuse vähenemise. Õigusrikkumise toime pannud lastele tuleb kooskõlas LÕK artikkel 40 lõikega 4 teha muuhulgas kättesaadavaks haridus ja kutseõpe.

Olukorras, kus erikoolide areng oli peatunud seoses riigi täidesaatvate organite võimetusega läbi viia nimetatud koolide reformimist, ei olnud ülalmärgitud laste õigused tagatud. Kuivõrd erikoolide reformi ei olnud läbi viidud, õppisid kinnipidamisasutusest saabunud lapsed koos tavakoolidest saabunud lastega. Erikoolide reformide seiskumise tõttu ei vastanud ka Puiatu Erikooli hoone tervisekaitse nõuetele, kuna ei olnud võimalik otsustada, millistest vajadustest lähtuvalt peaks hoonet ümber ehitama ja renoveerima. Tegemist oli olulise laste õiguste rikkumisega.

Tulenevalt eeltoodust, tegi õiguskantsler haridus- ja teadusministrile **märgukirjas ettepaneku tagada viivitamatult erikoolide tegevuse reformimist puudutavate õigusaktide eelnõude väljatoomine. Erikoolide tegevuse aluseid reguleerivate õigusaktide eelnõude väljatöötamine oli vajalik koolide järjepideva arengu tagamiseks. Puiatu Erikooli puhul oli vajalik arengukava kinnitamine.**

Samuti tegi õiguskantsler Haridus- ja Teadusministeeriumile **ettepaneku kaaluda tulevikus erikoolide tegevuse reformimisel laste eripärade arvestamist, eraldades erikoolides kinnipidamisasutustest saabunud õpilased ja tavakoolidest tulnud õpilased.**

(3.5.) Tervisekaitsenõuete järgimine koolis

Kontrollimisel selgus, et kool paiknes 1963.a. valminud hoones, mis vajab kapitaalremonti. Kooli hoone oli külm. Kuigi kontrollkäigul ei õnnestunud välja selgitada tegelikku sisetemperatuuri, kurtsid nii õpetajad kui ka õpilased ruumide madala temperatuuri üle.

Lõuna-Eesti Päästkeskus oli Puiatu Erikooli korduvalt kontrollinud ning teinud mitmeid ettekirjutusi. 18.10.2006.a. tegi Lõuna-Eesti Päästkeskus ettekirjutuse nr 7-6/620, milles kohustati kooli pidajat varustama koolihoonet automaatse tulekahjusignalisatsiooniga ning turvavalgustusüsteemiga. Samuti tuli hooned varustada nõutava arvu tulekustutitega. Seoses planeeritava kapitaalremondiga pikendas Lõuna-Eesti Päästkeskus oma ettekirjutuse täitmise tähtaega kuni 01.09.2009.a.

01.08.2007.a. oli kooli kinnistu üle antud Riigi Kinnisvara AS-le ning planeeriti kapitaalremondi läbiviimist. Samas selgitas Puiatu Erikooli direktor, et kapitaalremondi teostamise plaanid on seiskunud seoses Haridus- ja Teadusministeeriumi võimetusega otsustada, millisel viisil tulevikus Eesti erikoolide süsteemi reformida. Seoses sellega ei olnud kontrollimise hetkel veel teada, milline on tulevikus Puiatu Erikoolis rühmade suurus ning kas ühe erikooli raames võivad olla erineva kasvatusrežiimiga osakonnad või mitte.

Olukord, kus koolihoone on ohtlikus ning laste tervisele kahjulikus seisundis, on vastuolus laste õigustega. Tulekahju puhkemisel võis ohtu sattuda laste elu ja tervis. Koolihoone madal temperatuur võis omakorda kaasa tuua laste haigestumise. Kooskõlas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 32 lõikega 1 pidi kool tagama õpilaste koolis viibimise ajal nende vaimse ja füüsilise turvalisuse ning tervise kaitse.

Õiguskantsler tegi eeltoodust lähtudes haridus- ja teadusministrile märgukirjas **ettepaneku tagada Puiatu Erikooli koolimaja kapitaalremondi teostamine.**

(3.6.) Õpilaste õigus tervise kaitsele erikoolis

Kontrollimisel selgus, et Puiatu Erikoolis oli täitmata psühholoogi ametikoht. Vajadusel oli seni psühholoogi teenust kooli poolt sisse ostetud; järgmisel aastal lootis kool ametisse võtta ka oma psühholoogi.

Vajadus psühholoogi teenuste järele oli erikooli õpilaste hulgas olemas. Paljud õpilased võisid sõltuvushäirete (narkootiliste ainete tarbijad ning suitsetajad) tõttu vajada teraapilist abi, mida hetkel neile kooli poolt ei võimaldatud. Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste koolis on täiskohaga töötava psühholoogi olemasolu vajalik laste huvides ning viimastele arengu tagamiseks.

Tervise Arengu Instituudi poolt on välja töötatud Suitsetamisest Loobumise Nõustamise teenus, milline on patsiendile tasuta. Vastavat teenust pakutakse üle Eesti 16-s haiglas ning kahes tervisekeskuses, muuhulgas pakub vastavat teenust ka SA Viljandi Haigla. Suitsetamisest Loobumise Nõustamise teenuse kättesaadavust puudutavates küsimustes on võimalik pöörduda Tervise Arengu Instituudi poole, kus konkreetse teenusega tegeleb dr Tiiu Härm (tiiu.harm@tai.ee). Kuivõrd kooli kohustuseks on põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 32 lg 1 kohaselt tagada laste vaimne ja füüsiline turvalisus, oli erikool kohustatud tagama lastele vajadusel nõustamise ja abi kättesaadavuse sõltuvushäiretest vabanemiseks.

Lähtudes eeltoodust, tegi õiguskantsler Puiatu Erikooli direktorile **ettepaneku võtta erikooli tööle psühholoog ning tagada õpilastele Suitsetamisest Loobumise Nõustamise teenuse kättesaadavus.**

(3.7.) Asenduskodudest pärinevate laste õiguste kaitse

Kontrollimisel märkis Puiatu Erikool, et asenduskodust pärinevate laste vastu ei tunne kõik asenduskodud huvi. Esinenud on juhtumeid, kus last ei soovitud võtta koolivaheajale ega tagatud talle riiete ning jalanõude olemasolu.

Lastekaitse seaduse § 9 sätestab, et riik ja kohalik omavalitsus tagavad orbudele ning vanemliku hoolitsuseta lastele täieliku riikliku ülalpidamise, võimaluse õppida ja saada haridust. Vastavalt sotsiaalhoolekande seaduse § 25 lõikele 2 korraldab kodust ja perest eraldatud lapse edasise elukoha, hooldamise ja kasvatamise valla- või linnavalitsus.

Üheks hoolekandeaasutuse liigiks SHS § 18 alusel loetakse asenduskodu. Kooskõlas SHS § 15² lõikega 2 osutatakse lapsele asenduskodu teenust kuni 18. eluaastani. Asenduskodu teenuse osutamist rahastab riik ning tasu makstakse asenduskodule maavanemaga sõlmitud

lepingu alusel. SHS § 15⁶ lg 1 näeb ette, et lapse elukohajärgne valla- või linnavalitsus on kohustatud asenduskoduteenuse halduslepingu muutmise vajaduse ilmnemisel lepingu tingimused üle vaatama, kaasates lepingu pooli ning tegema lepingusse pooltevahelisest kokkuleppest lähtuvad muudatused. Lepingu lõpetamine ennetähtaegselt on SHS § 15⁶ lõike 2 kohaselt võimalik, kui lepingu jätkamine on vastuolus lapse huvidega, laps sureb või kui teenuse osutaja tegevusluba lõpeb või kaotab kehtivuse.

Eeltoodust nähtub, et vanemliku hoolitsuseta lapse suunamine tähtajaliselt erikooli ei olnud aluseks tema suhtes sõlmitud asenduskoduteenuse lepingu lõpetamiseks. Asenduskodu ei ole lapse ajutine viibimiskoht, vaid lapse elukoht ja kodu. Sotsiaalhoolekande seaduse § 15¹ kohaselt on asenduskoduteenuse eesmärgiks lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine. Lapsel on endiselt õigus olla täielikul riiklikul ülalpidamisel ka erikoolis viibimise ajal. Lapsele tuli tagada riiete ja jalanõude olemasolu ning võimalus veeta koolivaheaega oma asenduskodus.

Lähtudes eeltoodust, juhtis õiguskantsler sotsiaalministrile saadetavas märgukirjas **ministri tähelepanu asjaolule, et erikoolis viibivad lapsed on endiselt täielikul riiklikul ülalpidamisel ning erikooli suunamise tagajärjel ei katke automaatselt side lapse ja talle asenduskodu teenust osutava isiku vahel.**

(3.8.) Õpilaste vähene arv erikoolis

Kontrollimisel selgus, et võrreldes varasemate aastatega oli kooli õpilaste arv vähenenud. Paljud õpilased olid lahkunud omavoliliselt. Puiatu Erikool märkis, et paljude kasvatusraskustega noorte puhul ei sekku tavakoolid nende olukorda õigeaegselt ning erikoolide suhtes on tekkinud ka teatavad eelarvamused, mistõttu ei saadeta erikooli alati neid õpilasi, kellele see oleks põhihariduse omandamiseks vajalik.

Kehtiva alaealise mõjutusvahendite seaduse § 6 lg 2 kohaselt võib alaealiste komisjon taotleda kohtult õpilase suunamist erikooli, kui ta on juba toime pannud varasemaid õigusrikkumisi, tema suhtes kohaldatud muud mõjutusvahendid ei ole olnud tulemuslikud ning suunamine erikooli toimub alaealise kasvatusliku järelevalve huvides. Seega saadetakse kohtu poolt erikooli need õpilased, kes on juba toime pannud mitmeid õigusrikkumisi, kuigi erikooli esindajate sõnul võiks paljude laste huvides olla nende erikooli saatmine ainuüksi juba siis, kui nad ei täida koolikohustust. Teisalt muudab erikooli suunamise keeruliseks asjaolu, et kehtivate õigusaktide kohaselt õpivad tavakoolist tulnud lapsed koos kinnipidamisasutusest vabanenud õpilastega. Seesugune koosviibimine ei taga pedagoogiliselt häid tulemusi ega aita kaasa õpilaste resotsialiseerumisele.

Justiitsministeeriumi poolt tellitud ja Eestis läbi viidud uuringu¹ kohaselt on viimastel aastatel koolikohustust mittetäitvate laste arv suurenenud ning koolikohustuse mittetäitmise ilmnemisel ei sekkuta õigeaegselt.

Haridusseaduse (edaspidi: HaS) § 8 lg 1 sätestab, et õppimine on kooliealistel lastel õigusaktides kehtestatud ulatuses kohustuslik. Kooskõlas HaS § 8 lõikega 5 reguleeritakse õigusaktidega koolikohustuse täitmise ja koolikohustuslike laste arvestamise korda. Eeltoodust lähtuvalt on riik kohustatud tagama õigusaktide kaudu koolikohustuse täitmise.

¹ Uuring „Alaealiste probleemkäitumine ja alaealiste komisjonide tegevus“, kättesaadav internetis http://www.meis.ee/pictures/Alaealiste_komisjoni_uuring_MindPark.pdf

Ühe meetmena peab riik tagama erikoolide tegevuse reguleerimise ning vastavuse tegelikele vajadustele ühiskonnas.

LÕK artikkel 40 lg 4 sätestab, et õigusrikkumise toime pannud laste suhtes kohaldatavad erinevad abinõud peavad tagama lastele sellise kohtlemise, mis garanteerib neile heaolu ja on vastavuses nii nende olukorraga kui ka nende poolt toime pandud õigusrikkumisega. Kinnipidamisasutustest ja tavakoolidest erikooli saanud õpilaste koos õppimine ja elamine ei ole vastavuses nende laste olukorraga ega ka nende poolt toime pandud õigusrikkumiste raskusega.

Lähtudes eeltoodust, tegi õiguskantsler haridus- ja teadusministrile märgukirjas **ettepaneku tagada viivitamatult erikoolide tegevuse reformimist puudutavate õigusaktide eelnõude väljatoomine. Alaealise mõjutusvahendite seaduse muutmise osas tegi õiguskantsler ministrile ettepaneku analüüsida senisest põhjalikumalt neid meetmeid, mida kohaldatakse koolikohustust mittetäitvate laste suhtes.**

(3.9.) Õpilaste toimetulek pärast erikoolis viibimist

Kontrollimisel selgus, et Puiatu Erikoolil oli vähe teavet selle kohta, kuidas tulevad nende õpilased toime pärast erikoolist lahkumist. Lapse erikoolis viibimise ajal ei tundnud kõik vanemad oma lapse vastu huvi. Paljud õpilased lahkusid koolist enne 9. klassi lõpetamist seoses erikoolis viibimise tähtaja lõppemisega. Mitmed perekonnad oleksid vajanud lapse erikooli saatmisel järel kohaliku omavalitsuse poolt sotsiaalset nõustamist ja abi, tagamaks lapse naasmine tavakooli. Koostöö erikoolide ja kohalike omavalitsuste vahel oli antud küsimuses nõrk.

Lastekaitse seaduse § 6 lg 1 kohaselt on kohaliku omavalitsuse ülesandeks lapse abi ja kaitse korraldamine ning järelevalve. Lastekaitse seaduse § 24 lg 1 kohaselt on lapse arengu ja kasvu loomulikuks keskkonnaks perekond. Abi vajavate perekondade arvestust ja toetamist korraldab vastavalt lastekaitse seaduse § 6 lõikele 2 sotsiaaltalitus. Seega on kohaliku omavalitsuse kohustuseks korraldada laste kaitset ning vajadusel abistada ka lapse perekonda.

Kontrollkäigu tulemusena pöördus õiguskantsler **märgukirjaga Sotsiaalministeeriumi poole, juhtides ministeeriumi tähelepanu kohalike omavalitsuste töö puudulikkusele seoses erikoolides viibivate laste ja nende perekondadega.**

(4) Kontrollkäigu tulemusena pöördus õiguskantsler laste põhiõiguste senisest paremaks tagamiseks mitmete ettepanekutega Puiatu Erikooli direktori poole. Samuti pöördus õiguskantsler märgukirjadega haridus- ja teadusministri ning sotsiaalministri poole.

Haridus- ja Teadusministeerium selgitas õiguskantsleri märgukirjale saadetud vastuses, et erikoolide reformimise küsimuses loodud töökomisjon peaks tegema oma ettepanekud erikoolide tegevuse ja infrastruktuuride kaasajastamiseks ministeeriumi juhtkonnale hiljemalt 2008. aasta esimesel poolel. Pärast otsuse vastuvõtmist alustatakse erikoolide tegevust reguleerivate eelnõude väljatöötamist ning kinnitatakse erikoolide arengukavad. Erikoolide süsteemi reformimisel kavandatakse võimalused tavakoolist ja vanglatest tulnud alaealiste eraldamiseks. Samuti seatakse eesmärgiks tagada erikoolide parem koostöö kohalike omavalitsustega.

Haridus- ja Teadusministeerium märkis oma vastuses, et Puiatu Erikooli kinnistu on üle antud Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsile. Puiatu Erikooli renoveerimise projekt peaks valmima 2008.a. jooksul ning selle koostamisel võetakse arvesse Lõuna-Eesti Päästkeskuse ettekirjutused ja lahendatakse eraldusruumidega seotud probleemid. Renoveerimistöödega loodetakse alustada 2009.a.

Haridus- ja Teadusministeeriumi vastuse kohaselt arutati õiguskantsleri märgukirjas tõstatatud küsimused läbi Puiatu Erikooli direktori ja piirkonna kuraatoriga. Puiatu Erikooli direktori tähelepanu juhiti kooli poolt õigusaktidele antud ebaõigete tõlgenduste ning kohustati kooli kõrvaldama tuvastatud puudused.

Sotsiaalministeerium teatas õiguskantsleri märgukirjale saadetud vastuses, et ministeeriumi hoolekande osakonnal on kujunenud traditsiooniks viia läbi infopäevi maavalitsuste lastekaitset korraldavatele ametnikele. Õiguskantsleri märgukirjas tõstatatud küsimused võetakse 2008.a. veebruaris toimuva infopäeva päevakorda selleks, et juhtida maavalitsuste ja kohalike omavalitsuste tähelepanu vajadusele korraldada senisest paremini eestkostetasutuste tegevust ning tagada asenduskodudest erikoolidesse saadetud laste igakülgne riiklik ülalpidamine.

Samuti märkis Sotsiaalministeerium, et ministeeriumis on koostamisel sotsiaalministri 29.08.2003.a. määruse nr 109 „Tervisekaitsenõuded koolidele“ muutmise eelnõu, arvestades õiguskantsleri ettepanekuid. Ühtlasi kavandab Sotsiaalministeerium omapoolsete seisukohtade kujundamist koole (sealhulgas erikoole) puudutavate tervisekaitsenõuete kehtestamisel.

Puiatu Erikool teatas vastusena õiguskantsleri ettepanekutele, et kool kasutab eraldusruumi edaspidi rangelt kooskõlas seadusega. Pärast õiguskantsleri kontrollkäiku oli kooli sõnul eraldusruumi kasutatud vaid kahel korral ning seda selgelt nende õpilaste suhtes, kelle paigutamine eraldusruumi oli vajalik nende rahustamise eesmärgil.

Puiatu Erikooli õpilaste suhtlemisvõimaluste parandamiseks võimaldas kool neil kasutada täiendavaid ajavahemikke sisse- ja väljahelistamiseks. Samuti esitas Puiatu Erikool Elion Ettevõtte AS-le taotluse paigaldada kooli elamis- ja õppekorrusele 2 taksofoni.

Puiatu Erikool märkis vastuses ettepanekutele, et koolist omavoliliselt lahkunud õpilaste suhtes rakendatakse tugevdatud turvameetmeid, kuid nende võimalusi vabas õhus viibimiseks ei piirata. Puiatu Erikool tegeleb kooli täiskohaga psühholoogi leidmise küsimusega; samuti pöördus kool SA Viljandi Haigla poole Suitsetamisest Loobumise Nõustamise teenuse saamiseks. Kooli sisekorraeskirjade 7. peatüki loetelust kõrvaldati need mõjutusvahendid, millised õiguskantsleri hinnangul ei olnud seaduslikud. Õpilaste koristustöödele rakendamise osas märkis kool, et õpilasi ei rakendata põrandate pesemisele, vaid üksnes oma ruumide igapäevasele korrastamisele, sealhulgas niiskele puhastamisele.

Ettepanekute täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes alates vastavate ettepanekute tegemisest.